

איפור, שיער: אליאנה בן דור / גלברית; אסות כותן – סוליקה / תכשיטים אורינומליים: Rakelet Jewelry

רחל רו • צילום: אלה טריפליק

התשמע קולי?

ליאת יצחקי, הראשונה שפרצה את הדרך בפני נשים בשירת הפיוטים, מאמינה שפיוט מקבל משמעויות אחרות כשהוא מושר מביה של אישה, הייתה רוצה לראות את הישיבות והאולפנות של החינוך הדתי מפנות קצת יותר מקום לשירת המזרח, ומאמינה שלכל דבר שיש בו אמת בנימית אפשר להגיב ללא עימותים ובדיאלוג מתון ומכבד

מ

מש לקראת סוף הריאיון, כשדיברנו על עולם הפיוטים ושאלתי אותה על בחירתה המאוחרת לא טריוויאלית להביא את הפיוט

הנשי לקדמת הבמה, המתינות והשלווה שהקרינה עד כה ליאת יצחקי נסדקו והיא שחזרה הצהרה לעולם: "היה לי חשוב להביא את הפיוט במלוא הדרו, להביא רוח נשית ורעננה לעולם הפיוט. להביא תפילה נשית", היא ירדה את המילים בהתרגשות רבה, שנשמעות מנוגדת

"אני מגיעה למקומות שאני רוצה להגיע אליהם, לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוח, ומגיעה למקומות שבהם היצירה נובעת ממקום נקי" ליאת יצחקי

לאופייה הרגוע. "אנחנו רגילים לשמוע תפילה בקול גברי, תחשבי רגע על קול של אישה ששרה את 'העוקץ והנענת' והמובחן. זה פויט שמשמיע קולה של שרה האם. 'שיחז' לאמי כי ששונה פנה", יצחקי הונה את הטקסט בהגייה הספרדית האותנטית. "הטקסט הזה מקבל כוח חדש כשהוא נשמע מקול נשי", היא אומרת, וכשהמעט עולות בעיניה, כבר די ברור שאישה הייתה מצליחה להפוך את הפויט הזה למשהו אחר. עמוק יותר. רגיש יותר. יצחקי, זמרת, יוצרת ופויטנית, שרה בעברית, ערבית ולדינו, הופיעה בפסטיבלים ומופעים בארץ ובעולם ומשתפת פעולה עם קשת רחבה של אמנים ישראלים. מהתזמורת האנדלוסית ועד לאה שבת, דודו טסה, ורחמה רו, ורבים אחרים. היא החלה לנגן בפסנתר בגיל 6 ומאו דבקה במוזיקה. אלא שבבית הרחיבו שבו גדלה, במציאות של שנות המגורים, להיות זמרת ותיקה כולל לא היה אופציה. "בבית עוררו יכולות אינטלקטואליות. לימדו המוזיקה בנע ממוקם של העשרה, אף על פי שהיא הייתה נוכחת מאד בבית. אבי היה שר פויטים בשולחן השבת ואני ואחיותיי היינו חלק מזה. שם ינקתי את האהבה לפויט. הייתי משכימה עם אבי לסליחות, לא פעם קרה שהייתי לבד בעזרת הנשים. אני ומאורר מט לנפול".

בבית שאן, שם גדלה, היו הוריה שולמית ויוסף אולון אנשי חינוך בולטים. חלק משבט חם ועוטף של אנשים חתיים אוהבי העם והארץ. בכיתה ט' עברה יצחקי ללמוד באולפנת "אמנה" בכפר סבא. "היו פערים בין העולם שממנו באתי לבין האולפנה, היא נוכרת. לא סבלתי באולפנה והתחברתי לבנות מכל הצבעים והעדויות, אבל אני כן זכרתי את הסליחות כאירוע משמעותי. ביללה הסליחות היו תמיד סליחות ששכננו, גם בנוסח וגם במעט. לא התחילו לומר סליחות בראש חודש אלול. גם אחותי למה באולפנה ושרתנו פנינו להגדלה בבקשה שהיו גם סליחות מודרניות. זה לא קרה. גם בימי כיפור התפילות היו בנוסח שאשכנז ולא התחברתי לתפילה האשכנזית. הייתי הולכת לבתי הכנסת המודרניים בכפר סבא, כדי להרגיש בבית ונשארתי שם עד סוף היום. זה מקום שעדיין טעון תיקון במסורת הציונית החתומה, כי צריך לתת כבוד לשורשים ואין די מקום לפויט של

ערות המודרן. זה לא היה קיים אז, וגם לא היום, אולי יש לנו רב אשכנזי ורב ספרדי אבל ההלכה האשכנזית היא זו שנותנת את הטון העיקרי במדינה שלנו בסוגיות המרכזיות. יש עוד דרך לעבור, זו לא התנחות בין תרבויות, זה יכול לקרות".

"כשהאור עליי"

יצחקי (46) נשואה לרן (50), בכיר בתודם הביטחון, הם מתגוררים ביישוב בית חורון והורים לחמישה ילדים, ארבע בנות ובן, בני 21-9.

אל העולם של המוזיקה המקצועית הגיעה בשלב מבוחר יחסית. בתחילת דרכה למדה עיצוב גרפי במכללת אמנה ("היום אני מרצה שם לפיתוח קול במגמת התיאטרון. זאת סגירת מעגל עברתי"). פניית הפרסום בקריירה המקצועית שלה, ההבנה שהיא גם יכולה להתפרנס מהשירה שהיא כל כך אוהבת, הגיעה במפתיע. "התחנתי בגיל 22, גיל שני ילדים, הייתה לי עבודה טובה בתחום הגרפיקה, אבל המוזיקה תמיד הייתה נוכחת ותמיד יצרתי ושרתי באירועים פרטיים. באחד האירועים האלה, שעסק ביהדות המודרנית, אני הייתי 'התוכנית האמנותית' של הערב. בניגני התזמורת האנדלוסית שישבו בקהל התלהבו והזמינו אותי להשתתף בקונצרט לילדים ונערי 'אנדלוסקיל'. זו הייתה טבילת האש הגדולה שלי על הבמה כשהאור עליי. האירוע הזה התרחש במקביל לשיר שכתבתי והדברים התחילו להסתדר כמו כוכבים שנפלים ומנסים להאיר את הדרך. זה עשה לי טוב. התחלתי להקליט מוזיקה שלי, החתימו אותי על חוזה בחברת תקליטים, זכיתי בפרס אקו"ם, הופעתי כזמרת לייב בתיאטרון - היה רצף של אירועים שנתנו את קריאת הכיוון. באותו זמן זה נראה אקראי, לא יכולתי לראות את שביל הכוכבים שהנחה אותי. היום, שבמט לאחור, אני רואה את הרצף".

זה נשמע כמו אוסף של ניסים. "אני מאמינה שהמזל מגיע למי שעושה, או עשיתי. יכולתי להיות פאסיבית, יכולתי לא להגיע למקומות שהזמינו

"התלהבו והזמינו אותי להשתתף בקונצרט לילדים ונערי 'אנדלוסקיל'. יצחקי בהופעה עם התזמורת האנדלוסית בקונצרט סליחות

אותי, אבל היה שם משהו שקרא לי. אתה חייב לנעו. יש פתגם בערבית שאומר 'בתנועה נמצאת הברכה'. המשמעות היא שכשאת בתנועה, בעשייה, הדברים ברימים עומדים עם מים מתים".

בימים אלה יוצא לאור הריסק החדש שלה "אחות קטנה" ועיבוד והפקה מוזיקלית: עדי חייט). שנולדו בכותב משבר הקורונה. המשבר שפגע בעולם התרבות והמוזיקה לא פסח על יצחקי, קוויטס שהיא מעבירה בתחום פיתוח קול ופויט נוסגרה; מופעים בארץ ובחוץ לארץ בשולו והיא נפגעה כלכלית ואמנותית. "הקורונה באה וטרפה הכל", היא נאחזת.

מתי הבנת שזה הולך לקרות?

"הגשתי בקשות תמיכה לפרויקטים, יצרתי שיתופי פעולה, הורדתי מחירים, שיניתי גישה. זה טוב גם לאגו, זה מוריד לעם, ההבנה שאתה לא יכול לשלוט בהכל היא שיעור בענווה"

"אני מודה שבהתחלה לא הבנתי את גדול העניין. שמחתי שאפשר להיכנס לפרויקט ולקנות לפסח בנחת", היא אומרת בחיך. "לאט לאט הבנתי שזה שבעו עשינו קבלת שבת אחרת, היוכרן והעצמאות שהזמנתי אליהם. לא ראיתי אופק, ההגבלות רק הלכו והחריפו והמופעים קרסו בזה אחר זה. שבעו לפני פסח בוטל מופע בחוץ לארץ, ואז אמרתי לעצמי: 'אוקיי. אי אפשר לשבת בחיבוק ידיים, זה לא טוב לנפש, זה לא טוב לאמנות'. סירבתי להוריד מן יחד עם הקורונה, כתבתי שירים שמתארים את המצב בהמוך, באהבה, החלטתי להתמסר

כל האמנים, בכל סדרי הגדול, נמצאים עכשיו בסירה גדולה אחת. הקורונה הייתה הורו לאלבום החדש, גם מבחינת הזמן שהתפנה לי וגם מבחינת הנגנים והמעברים שעברו איתי. מדובר באנשים שעובדים יום ולילה ופתאום הם היו זמינים, זה היה לוקח לי שנתיים אם זה היה בתקופה רגילה".

ספרי על האלבום החדש.

"כבר עשור אני מופיעה עם פיוטים וסליחות במופע שנקרא 'פתח לנו שער'. שמתי לב לכך שכל המופעים הנשיים הם מופעי 'ציגונים', שאין מופעי פיוטים לנשים. רציתי להציע אלטרנטיבה לנשים שגדלו על הפיוטים מבית הכנסת ומבית אבא. הצמא היה גדול והמופע צבר תאוצה, בשנתיים האחרונות נתתי שני מופעים ביום. זה מחמם את הלב, מגיעות נשים מכל המגורים, נשים ביקשו לשיר את המוזיקה הזו גם בבית ולא רק במופע, משם נולד האלבום 'אחות קטנה'".

מציאות רב-ממדית

במסע החיים של יצחקי אפשר להוסיף אנקדוטה משמעותית. עוד אבן דרך שמסבירה את היכולת שלה לשאת ברוח טובה את ההתמודדות המורכבת בעולם הפיוט, שהיה חסום בפני נשים. בסוף שנות העשרים לחייהם, מספרת יצחקי, כשהם כבר הורים לשני ילדים, הפתיע אותה בן זוגה בהחלטה שלו לצאת בשאלה.

רעם ביום בחיך?

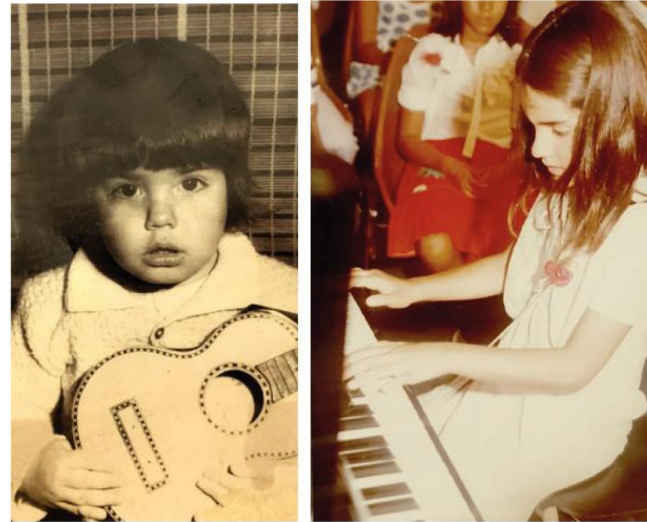
"לגמרי. הוא לא שיתף אותי בתהליך. במשך תקופה הוא התבשל עם עצמו ועדכן אותי ממש לקראת השורה התחתונה, לאחר שכבר החליט שהוא לא במשחק הזה. פתאום קם אדם בבוקר ומרגיש שהוא רוצה ללכת. ככה אני חיונית את זה, עברתי זו הייתה פצצה. הייתי עם שני ילדים, בית דתי קלאסי, דני היה הולך לתפילות, לשעוריים ופתאום הרבר הזה. השלב הראשון אחרי ההלם היה לקחת אורז ונשימה עמוקה ואו להתחיל לפעול, זו הדרך שלי להתמודדות. לא ניתצתי, שוחחנו על הדרכים לגישור, אך ממשכיכס מכאן, ניסחנו סוג של סטטוס קוו לקיום הבית. 'היה רב אחד מתוק שאמר לי בפשטות: 'אל תחרי'. בעיני זו הייתה עצת חכמה מאוד, כי בעצם כוונתו הייתה: 'קודם כל תבררו עם עצמכם איפה אתם עומדים,

אל תכניסו למשוואה עוד פרמטרים! ובאמת בירדנו, הגרנדו, הצבנו גבולות ושינינו אותם כשהם לא היו רלוונטיים. אך הילדים מממודדים עם המציאות הזו? "הבית הוא בית דתי וכל הפומביות היא דתית. הילדים גדלים למציאות מורכבת ורבי-מדמית. זה נפלא בעיניי הוופר אותם לחקרנים ורעננים יותר, לפעמים יותר מדי. שולחן שבת אצלנו הוא זירת התגששות של דעות. הילדים שלי חווים את האחרות והגישור והפיוס על בשרם בבית. הם רואים שאפשר לצלוח וגויות וקשר משמעותי גם כשיש חילוק דעות מהותיים. זה בא לידי ביטוי גם בתמהיל שלהם, שמורכב מדת, מסורת, חילוני חרדי", היא מספרת בנאוה ומוסיפה ששני הגדולים משרתים בצבא בשירות משמעותי.

זה נשמע כמעט טוב מדי, כמו המלצה. "אי אפשר לייפות, ברור שיש קונפליקטים. אני לא מנסה לצבוע את זה בוורוד ומודה שהיה קושי. היום אני חוזה את הדברים בפרספקטיבה אחרת, אבל בזמן אמת זה היה קשה. קונפליקטים מאשרים אותך ער. אתה נדרש לברוק את העמדות שלך כל הזמן, אם אתה לא מגיע עם סט ערכים מובנה, זה משאיר את הווגיות בחיים. אתה לא קופא על השמרים. הדרך היחידה לחיות עם זה היא כלה. בסוף בווגיות זה לא מה שאתה אומר, אלא איך אתה אומר. זה נכון לכל קונפליקט. הכבוד, האכפתיות והאהבה, אלו הדברים הקובעים את מערכת היחסים, אלה בני האדם שבנו. היום חלק מהוזהות שלי, גם בחיים הפרטיים וגם ביצירה, היא המקום של הגישור."

מרגישה קצת חלוצה

כל חיך הלכת בתלם הדתי לאומי - אולפנה, שירות לאומי, מכללה דתית. זה לא סוד ששנא שירת נשים שנוי במחלוקת, המנסד הרבני אינו מקבל שירת נשים. אך את מתמודדת עם זה? "בבית שאן של שנות השמונים לא שמעו על שירת נשים, אבל נשים שרו בכל האירועים: חיות, קניות, שמחות משפחתיות. הסוגיה הוו לא נכחה בתרבות שבה גדלתי, מדובר באמין של קודים שלא היו מנת חלקי ויש פה סוג של הקצנה. תרבות המורחית הנשים היו צנועות ושרו. יש היתרים, יש דעות שונות. אני מרגישה קצת חלוצה. סללתי נתיב שלא היה. בתחילת דרכי המקצועית

"אני זוכרת את הסליחות כאירוע משמעותי. בליהה הסליחות היו תמיד סליחות אשכנזיות, גם בנוסח וגם במועד. אחרתי ואני פנינו להנהלת האולפנה בבקשה שיהיו גם סליחות מזרחיות. זה לא קרה"

לא הייתה זמרת דתיה ששרה שירים דתיים בכלל ופיוטים בפרט, 15 שנים אחרתי. אך הסביבה מגיבה לזה? "בעלי והמשפחה תומכים מאוד, אבל ברור שיש ביקורת ויש ציבור גדול בציונות הדתית שלא מסכים עם הדרך הזו. מדובר בסוגיה מורכבת מאוד, פותחת את ידיה בתנועה של מאוניים. עד תקופת ההשכלה גם היהדות האשכנזית הייתה בתנועה, אבל שם החל להיווצר הפער". מה את חושבת על נשים שבוחרות לא להופיע בפני גברים? "במשך ארבע שנים הנחתי בערוץ עשר את התוכנית 'אשת חיל' ואירחתי נשים מכל הסוגים. זה היה פאנל נשי, ובכל שובע עסקנו בסוגיה מארון הספרים היהודי. אירחתי גם נשים שאינן מופיעות בפני גברים. זה לגטימי ומקובל עליי, אבל חשוב שהדברים יגיעו ממקום של ידע, של אמת וחיבור אמיתי ולא מהסיבות הלא נכונות. לפעמים נדמה שאיבנו את החיבור לתורת החיים. לעץ החיים".

כאן רואים את הפער בין עזרת אשכנז למזרח, יש זרמים תת-קרקעיים למורשת שונת, שמכתיבת סוגי התנהלות שונים. לפעמים כל העדר הולך אחרי זה בלי לחשוב מה סבא וסבתא שלהם היו עושים. תראי את הפער בין הרבנים הספרדים לרבנים האשכנזים ביחס לזום, זה משקף את הפער בתפיסות ההלכתיות הדתיות. התפיסה המזרחית תמיד הייתה מחוברת יותר לחיים האמיתיים, היא

"גדלתי בבית של פיוטים. יצחקי עם המשפחה למעלה: יצחקי בילדותה"

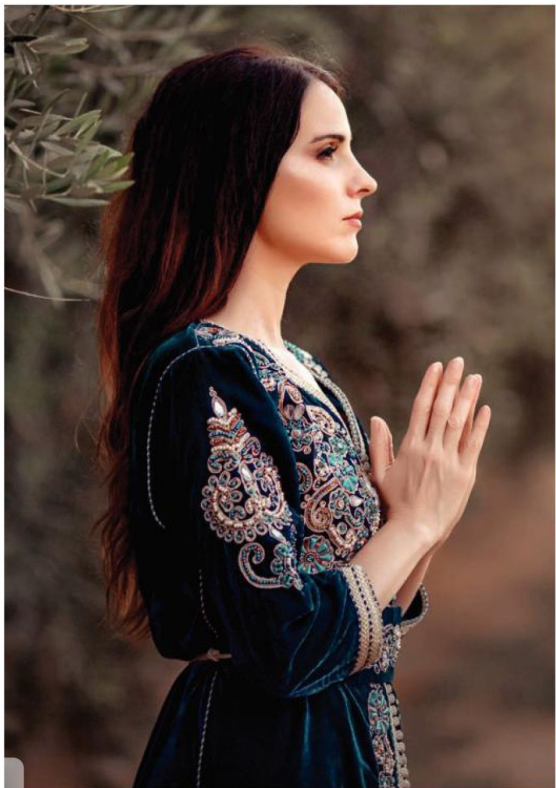
לא הבנתי למי הוא מתכוון, זה לא היה טבעי לא לסביבה ולא לי, זו הייתה חוויה מסוננת עבורי. המנהל החמדוה הזה עדיין שומר אתי על קשר. "מאז ומתמיד הסולמות המוזיקליים של האנדלוסית היו מותאמים לגברים, לא הייתה אישה ששרה פיוט, שהלחינה פסוקים, לכן לקח לי זמן להיכנס לתחום, עשיתי את זה צעד צעד. אני האשה הדתיה הראשונה שזכתה בפרס אקו". אני לא חוזרת בתשובה, לא גדלתי לעולם האמנות, אני אישה שבאה מהעולם הדתי, היצירה שלי נובעת ונוקטת ממקורות הגדול שלי, מהבטן, מהמסורת - פסנתר קלאסי ועוד. אני חוברת עברית, ערבית,

אנגלית, ספרדית, ונולד מזה תוצר שהוא ייחודי בנוף המוזיקלי הישראלי".

בדרכי המודרנה והשקולה

באי דובר רגע על הברנזה, אמנים דתיים מביט כמו יש ריבו וחנן בן ארי הלחינו לחרור אל לב המיינסטרים, אל הפלייליסט החרבתי הישראלי, יש אישה דתיה בדרך לשם? "זו שאלה שאין לי תשובה ממש טובה עליה. באופן כללי נשים מושמעות פחות, יש מחאה של זמרות על כך שכן לא מספיק מושמעות. יש יתרון מובנה לגברים בכלל ולדתיים בפרט. זמר

"יש יתרון מובנה לגברים בכלל ולדתיים בפרט. זמר דתי שפוצח בקריירה מוזיקלית - כל הדלתות פתוחות בפניו, יש לו יופי של פלטפורמות לצמוח מהן, כבר מן הסביבה הטבעית שבה הוא גדל"

דתי שפוצח בקריירה מוזיקלית - כל הדלתות פתוחות בפניו, יש לו יופי של פלטפורמות לצמוח מהן כבר מן הסביבה הטבעית שבה הוא גדל. זמרת לא תזמן לשום כנס או אירוע דתי כי חצי מהקהל לא יגיע, תוסיפי לזה את הפער המובנה בין גברים לנשים בחברת הכללית ותקבלי את התשובה. גם עניין הפרסום יכול לתעתע. בקלות אפשר לברוח למקום של 'אם אני לא מספיק מפורסם אני שווה פחות', אבל אמנות היא הרבה מעבר לפופולריות הציבורי שלך. אני מוצאת במקום שלי חיבור גדול מאוד לקהל שלי. אני אמנית יוצרת ומופיעה והרבה שירים שלי זכו להפוך לריקוד עם. יש אמנים גדולים שלא נמצאים בודיה הזו, אני מופיעה ונוכחת, השירים שלי מושמעים, זה משמח אותי. יש את עולם המדיה והתקשורת ויש את העולם האמיתי, אני שם. בנקובל, יש עולם גדול ונפלא, גם ערבי נשים וכל התנועה הזו של הרוח הגשית, אחוזה נשית שרמקמת והולכת וגדלה, זה דבר שגבר לא יכול להיות חלק ממנו, זו אנרגיה שלא קיימת אצלם".

בכל זאת, אני משוכנעת שכל אמן היה רוצה להיכנס לפלייליסט. "העולם מוחצן מאוד, פנו אליי מכמה תוכניות ריאליטי, למשל מהאח הגדול, וסירבתי. יכול להיות שאם הייתי משחקת את המשחק זו הייתה הודמנט, סוג של מקצוע, אבל יש מחירים שאני לא מוכנה לשלם".

אין כך להזמנות של "פורצת גבולות". נראה שאת סוללת את דרך דווקא עם העצמה השקטה שלך. "אני הולכת בדרכי המודרנה והשקולה, ומגיעה למקומות שאני רוצה להגיע אליהם. לא בחיל ולא בסח כן אם ברוח, ומגיעה למקומות שבהם היצירה טבעת ממקום נקי. אני לא עושה דווקא. רוב הוופעות שלי הן בפני קהל נשי. זו הדרך שלי, של אמי וסבתותיי במרוקו, בספרד, בישראל, לא לעשות עניין. לפעמים הפמיניזם שבא בצורה רדיקלית גורם יותר נוק, לפעמים דווקא השקט, בלי גדלים ופרופגנדה, הוא שמייצר את ההחלטה האמיתי, את האמת המתגשמת. בסופו של דבר הקהל מגיע לקבלות שבת, לקונצרטים עם הסימפוניות או האנדלוסיות. את רואה מטון של כיפות וכיסיי ראש, גם במתחם התחנה בירושלים וגם בגמל תל אביב. אנשים לא שאולים שאלות, כולם שרים יחד פיוטים, זה נעים, זה רחובי, זה מחבק ומחבר".

"כבר עשור אני מופיעה עם פיוטים לשל המופעים הנשיים המופיעים 'ניגונים' שאין מופיע פיוטים לנשים". יצחקי